

А.У. Кузняцоў,
кандыдат філасофскіх навук, дацэнт кафедры філасофіі БДПУ;

П.С. Пятроўскі,
студэнт V курса гістарычнага факультэта БДПУ

МАДЭРН І ПОСТМАДЭРН У ФІЛАСОФІІ ІНТЭГРАЛЬНАГА ТРАДЫЦЫЯНАЛІЗМУ

Галоўнае пытанне сучаснай філасофіі – суадносіны мадэрну і постмадэрну як этапу развіцця тэхнагеннага грамадства і парадыгм філасофскай думкі канца XX – пачатку XXI ст. Адным з галоўных спосабаў вырашэння дадзенай праблемы можа быць аналіз гэтых этапаў і парадыгм нібы звонку, з погляду такога кірунку філасофскай думкі, які роўнаададзены як ад мадэрну, так і ад постмадэрну. Выбранай кропкай звонку будзе з'яўляцца філасофія інтэгральнага традыцыяналізму.

Інтэгральны традыцыяналізм як тып філасофскага дыскурсу ўяўляе сабой унікальную мадэль. Ён выбраў сваім аб'ектам рэфлексіі формы рэлігійных традыцый, заснаваных на прынцыпе сакральнасці. Але дадзенай пазіцыяй інтэгральны традыцыяналізм не абмяжоўваецца. Разглядаючы Традыцыю як узор, гэты кірунак філасофіі бярэ на сябе функцыю дэкодара мовы Традыцыі, прыстасоўваючы яе да разумення сучаснасці. Дадзеная інтэлектуальная аперацыя адкрывае новую мадэль свету, дзе структуры сакральнага тлумачаць увесь збор светастварэння традыцыйнага грамадства. Традыцыяналісцкі нарatyw ілюструе ўсе своеасаблівасці свету Традыцыі пры дапамозе мадэлі свету сучаснасці. Менавіта гэта адкрыццё традыцыяналізму з'явілася пераваротам, які ўказаў новыя падыходы ў вывучэнні першабытнага грамадства і гісторыі веравызнанняў у XX ст. Шматлікія з'явы сучаснасці паўсталі ў новых ракурсах і адкрылі незразуметыя дагэтуль элементы структур сакральнага. Галоўнай ідэяй у традыцыяналісцкім дыскурсе для нас з'яўляецца спецыфічная аддаленасць традыцыяналізму як ад самой традыцыі, так і ад сучаснасці. Гэта тлумачыцца тым, што інтэгральны традыцыяналізм, рэфлексуючы з пазіцыі Традыцыі, з'яўляецца сучаснай з'явай, але пры гэтым ён поўнаасцю супрацьпастаўляе сябе сучаснасці і разглядае яе з пункта погляду Традыцыі. Феномен інтэгральнага традыцыяналізму А.Г. Дугін назваў «свабодай ад парадыгмы» [7, с. 595].

У дадзеным артыкуле разуменне парадыгмы некалькі пашырана ў параўнанні з класічным вызначэннем Т. Куна. Парадыгма разглядаецца ў сваёй звышабагульняльнай функцыі, распрацаванай постгенанісцкай школай інтэгральнага традыцыяналізму, як закончаная ў самой сабе фундаментальная арганізацыя думкі, як вялізны комплекс непраяўленых устаноў, што прадвызначаюць саму манеру разумення і разгляду прыроды рэальнасці, якія могуць у аформленай структуры нараджаць шматлікія філасофскія, навуковыя, рэлігійныя, міфічныя і культурныя сістэмы і комплексы, што маюць як знешнія адрозненні, так і агульны паказальнік.

Якія мажлівасці дае падыход «свабоды ад парадыгмы»?

Па-першае, «свабода ад парадыгмы» адкрывае шлях да непрудзятага разумення самой парадыгмы, калі мы рэальна можам заглянуць «па той бок», разгледзець нябачныя каранні, адкрыць новы пачатак. Гэта дасць канцэптually іншы падыход, што адкрывае каўзальныя сувязі самой парадыгмы і тлумачыць прыроду фазавога пераходу між парадыгмамі.

Па-другое, «свабода ад парадыгмы» дае мажлівасць разгледзець, адрэфлексаваць, а таксама выявіць чыннікі гэтага фазавога пераходу праз структуру папярэдняй парадыгмы.

З дадзенай пазіцыі магчыма, на наш погляд, вырашыць праблему суадносін мадэрну і постмадэрну. Звернемся да канцэпцыі парадыгм Рэне Генона. Яна прапануе вылучэнне чатырох парадыгм: *парадыгма Традыцыі, псеўдотрадыцыі, антытрадыцыі і контртрадыцыі*. Дадзім кароткую характарыстыку кожнай парадыгме пры дапамозе вылучэння асноўных структурных элементаў: адносін да часу, прасторы, чалавека.

Парадыгма Традыцыі з'яўляецца ў Генона ўзорнай, бо мае сваёй крыніцай сакральны, абсалютны пачатак. Менавіта эманация сакральнага з абсалюту і стварае праяўленасць часу, прасторы, чалавека. Але праяўленасць не

мае якасцей абсалютнасці і абмежавана сваёй прыродай. У сувязі з гэтым праяўленасць мае схільнасць да дэфармацыяй і адхіленняў ад уласнага пачатку, што прыводзіць да перараджэнняў ці да вяртання ва ўлонне абсалютнага пачатку. У гэтай карціне свету час выступае ў якасці цыклічнага (індуізм) ці лінейнага (хрысціянства, іўдаізм, іслам) працэсу. Мірча Эліядэ піша: «Гэта, незвычайны, "сакральны" час, калі выяўляюцца новыя з'явы, поўныя моцы і значнасці. Перажываць нанава гэты час, узнаўляць яго як мага часцей, нанава прысутнічаць на спектаклі боскіх стварэнняў, зноў убачыць звышнатуральныя істоты і ўспрыняць іх занятак творчасці...» [10, с. 24].

Свет не проста дэградуе, ён праходзіць стадыі – ад адной абсалютнай кропкі нараджэння да другой кропкі вяртання. Гэтыя дзве кропкі маюць між сабой дачыненні антыноміі, праява адной сутнасці ў адрозных выявах. Прастора ў дадзеным часе надзелена сакральнымі рысамі як стварэнне абсалютнага пачатку. Інтуітыўнае ўспрыняцце прасторы і часу адкрывае шлях да вялікага тварэння, якое з'яўляецца рытуалам, што ўвёў разуменне сакральнага. Чалавек у гэтым сакральным ёсць яго частка, яго «вобраз», «твор»: «Чалавек па-сапраўднаму становіцца чалавекам тады, калі судакранаецца са святымі ведамі, калі становіцца падобным на Бога» [11, с. 82].

Менавіта сакральнасць, звышматэрыяльнасць вызначае парадыгму Традыцыі, дае зразумець яе асноўныя характарыстыкі.

Парадыгма псеўдатрадыцыі мае якасць пустога знешняга ўзнаўлення асноў парадыгмы Традыцыі. Прастора і час страчваюць тое разуменне, якое закладвалася ў Традыцыі, і знаходзяць новае абгрунтаванне ў пустым, аўтаномным існаванні, не звязаным з абсалютным пачаткам сакральнага. Гэта спецыфічны дэізм, дзе Бог пакінуў свет як сваё стварэнне, пакінуўшы яго самастойна існаваць без якога-небудзь умяшальніцтва.

Першыя парасткі парадыгмы з'явіліся яшчэ ў антычнасці. Яе прадстаўнікамі былі паслядоўнікі атамісцкай школы Леўкіп і Дэмакрыт. Згодна з Генонам, гэтыя мысліцелі здзейснілі сапраўдную рэвалюцыю, у ходзе якой арганічны космас раннегрэчаскай філасофіі («Быццё» Парменіда) руйнуецца на непадзельныя часцінкі (атамы) і пустэчу (Нішто). Такім Нішто пачынаюць разглядаць штосьці незакончанае ў адносінах да Быцця. Кожнае цела ўяўляе сабой сінтэз Быцця і небыцця. Адгэтуль Боскі пачатак, надаючы атамам рух, затым не ўмешваецца ў працэс узнікнення і знікнення рэчаў.

Парадыгма антытрадыцыі ўжо з'яўляецца адкрытым, прамым і закончаным адмаўленнем парадыгмы Традыцыі. Сакральны пачатак як такі не існуе. Замест яго сцвярджаецца розум. Святы час і прастора вымяраюцца

матэрыяльнымі дэфініцыямі і характарыстыкамі, якія накіраваны на выкрыццё міфа сакральнасці. У той жа час дадзеная парадыгма мае вялікую колькасць рудыментаў і перажыткаў парадыгмы Традыцыі, якія выяўляюцца ў жаданні захаваць метафізічную карціну свету. Эліядэ канстатуе: «І сапраўды, марксава бяскласавае грамадства і, як вынік гэтага, знікненне гістарычнай напружанасці, – нішто іншае, як міф пра Залаты час, які ў шматлікіх традыцыях характарызуе і пачатак і заканчэнне гісторыі. Маркс узбагаціў гэты адвечны міф элементамі месіянскай і іўда-хрысціянскай ідэалогіі: з аднаго боку, сатэрыялагічная функцыя і прэфетычная роля пралетарыяту, з іншага боку, апошні і вырашальны бой між Хрыстом і Антыхрыстам, што заканчваецца перамогай першага» [10, с. 173]. Генон, у сваю чаргу, падкрэслівае: «Гэта сапраўдныя стоды, боствы нейкай "свецкай рэлігіі", якая выразна не вызначаецца, але, тым не менш, яна мае вельмі рэальнае існаванне» [2, с. 56].

Як бачна, парадыгма антытрадыцыі ёсць адмаўленне парадыгмы Традыцыі, усёй яе структуры і прынцыпаў. Але антытрадыцыя яшчэ не пазбаўлена метадалагічнай базы Традыцыі, а шматлікія яе элементы скалькаваны з традыцыйных.

Парадыгма контртрадыцыі ёсць не проста адмова парадыгмы Традыцыі. Гэта спецыфічны антыпод, пярэкрут. Калі антытрадыцыя выстаўляе сутнасным першапачаткам матэрыяльнае, то контртрадыцыя стварае свой альтэрнатыўны нематэрыяльны (віртуальны) свет. Галоўным канцэптальным элементам контртрадыцыі з'яўляецца стварэнне альтэрнатыўнай і поўнасцю супрацьлеглай мадэлі свету, той, якая была характэрна для парадыгмы Традыцыі. Тут выплываюць падобныя на сакральныя структуры, што маюць свае каўзальныя сувязі «не са звышчалавечым пачаткам абсалюту, а з інфрчалавечай падсвядомасцю, тэлурычным пачаткам» [4, с. 618].

Такім чынам, контртрадыцыя – гэта альтэрнатыва, поўнасцю пазбаўленая ад рудыментаў Традыцыі, чыстая, суверэнная, самадастатковая парадыгма.

На аснове дадзенага аналізу мажліва вылучыць тры характэрныя рысы самазакончанай парадыгмы. Па-першае, гэта поўнае адмаўленне любога іншага, альтэрнатыўнага праекта, яго татальная і бескампрамісная крытыка. Па-другое, гэта стварэнне ўласнай мадэлі свету. І, па-трэцяе, рэфлексія над ёй і яе развіццё ў параўнанні з парадыгмай Традыцыі.

Па сутнасці, парадыгмы псеўдатрадыцыі, антытрадыцыі і контртрадыцыі ў канцэпцыі Р. Генона, з пэўнага ракурсу, адлюстроўваюць этапы працэсу мадэрнізацыі заходнееўрапейскага грамадства з XVI па XX ст. Гэты працэс

пачаўся ў эпоху Рэфармацыі і дасягнуў сваіх межаў у канцы ХХ ст. Так, парадыгма псеўдотрадыцыйі яўна нясе ў сабе крытыку Рэфармацыі і ранняга Асветніцтва як вялікіх праектаў мадэрну, а парадыгма антытрадыцыйі – крытыку позняга Асветніцтва і марксізму, канцэпцыя контртрадыцыйі – крытыку філасофіі ХХ ст.

У сувязі з вышэйсказаным узнікае пытанне: «Ці з'яўляецца постмадэрн самастойнай парадыгмай ці працягам парадыгмы мадэрну?».

Постмадэрн як з'ява, на аснове праведзенага даследавання, можа быць падвергнута крытыцы ў якасці самадастатковай парадыгмы. Жан-Франсуа Ліятар так характарызуе постмадэрн: «Постмадэрн змяшчаецца не пасля мадэрну і не супраць яго; ён ужо змяшчаецца ў мадэрне, толькі схавана» [1, с. 131]. Чаму ідэолаг постмадэрну надае яму такую несамодатковую ролю?

З моманту свайго з'яўлення мадэрн (парадыгма антытрадыцыйі ў тэрміналогіі Р. Генона) вёў барацьбу супраць рудыментаў парадыгмы Традыцыйі ўнутры ўласнай структуры. Мірча Эліядэ і Карл Густаў Юнг у сваіх працах вызначылі даволі вялікую колькасць захаваных элементаў Традыцыйі ў сучасным свеце. Шматлікія філасофскія сістэмы мадэрну мелі ў сваёй сутнасці традыцыйную структуру (дрэва ў разуменні Дэлэза), якая абцяжарвала ўвасабленне маніфестаў Мадэрну. Патрабаваўся радыкальны метадалагічны пераварот для выхаду на новы ўзровень. У ім немалую ролю сыграла дэканструкцыя найбольш архаічных складовых філасофскіх рэфлексій мадэрну, якія праявіліся ў выглядзе постмадэрнага дыскурсу. Постмадэрн не паставіў пад сумненне маніфесты мадэрну, але стаў нонкамфармісцкім карэктарам метадаў іх ажыццяўлення. Тым самым, гэта спецыфічнае карэкціраванне, фундаменталізацыя і выхад на новы ўзровень праекта мадэрну з'яўляецца ўсяго толькі адным з яго складовых дыскурсаў. Канцэпцыя Юма, Канта, Бергсана і Ніцшэ трывала ляглі ў аснову філасофствавання Дэлэза, ідэі Маркса і Фрэйда глыбока ўкараніліся ў творчасці Бадрыяра. Сучасныя постмарксісты Лакло і Муф салідарныя з перакананнем «незавершанасці праекта мадэрну» (антытрадыцыйі ў тэрміналогіі Р. Генона) і перакананы ў неабходнасці пазбавіцца ад эпістэміялагічнай перспектывы Новага часу, як архаічнай, непрыдатнай для разумення новых форм і думкі. Постмадэрн трэба ўспрымаць менавіта як канстатацыю крызісу аднаго прыватнага праекта ў межах мадэрну – асветніцкага праекта самаабгрунтавання [9, с. 25]. Вольфанг Вельш адзначае: «Постмадэрнісцкім яго мажліва было б назваць толькі ў тым сэнсе, што пасля вялікіх інавацый гэтага мадэрну і пасля пераадолення хваравітых вяртаняў да старога і ўсякіх звужэнняў стала цяпер мажлівым заступіць

да шырокамаштабнага разгортвання падобнага плюралістычнага мадэрну» [1, с. 133].

Такім чынам, пры дапамозе падыходу «свабоды ад парадыгмы» мажліва канстатаваць прыналежнасць постмадэрну да інтэлектуальных рэфлексій парадыгмы мадэрну (антытрадыцыйі). Дадзеныя вынікі засноўваюцца, па-першае, на тым, што кірунак развіцця думкі ад парадыгмы Традыцыйі да яе татальнага і поўнага антыподу контртрадыцыйі не завершаны і сучасныя праекты маюць даволі вялікую колькасць рудыментаў парадыгмы Традыцыйі. Барацьба з архаічнымі перажыткамі з'яўляецца на дадзены момант асноўнай, бо дасць мажлівасць дасягнуць пастаўленых задач праекта мадэрну. Па-другое, постмадэрн не адмовіўся ад фундаментальных пастулатаў мадэрну. Усе крытычныя рэфлексіі, якія датычыліся рудыментаў папярэдніх дамадэрных парадыгм, схаваны ў існаваўшых у мадэрне, насілі ачышчальны характар. Па-трэцяе, постмадэрн не стварыў сваёй праграмы ўзамен мадэрнай.

Літаратура

1. Вельш, В. «Постмодерн». Генеалогия и значение одного спорного понятия / Вольфанг Вельш; пер. с нем. А.Б. Григорьева // Путь: международный философский журнал. – 1992. – № 1. – С. 109–136.
2. Генон, Рене. Восток и Запад / Рене Генон; пер. с фр. Т.Б. Любимова. – М., 2005.
3. Генон, Рене. Очерки о традиции и метафизике <<http://www.traditionallib.narod.ru/guenon/guenon.htm>>.
4. Генон, Рене. Царство количества и знаменения времени / Рене Генон // Кризис современного мир / пер. с фр. Т. Любимовой. – М., 2008. – С. 493–712.
5. Грицанов А.А. Жиль Делёз / А.А. Грицанов. – Минск, 2008.
6. Дугин, А.Г. Философия традиционализма / А.Г. Дугин. – М., 2002.
7. Дугин, А.Г. Постфилософия. Три парадигмы в истории мысли / А.Г. Дугин – М., 2009.
8. Рене, Генон / авт.-сост. А.А. Грицанов, А.В. Филиппович. – Минск, 2010.
9. Фурс, В. Социальная философия в непопулярном изложении / Владимир Фурс. – Вильнюс, 2006.
10. Элиаде, М. Аспекты мифа / Мирча Элиаде; пер. с фр. – 3-е изд. – М., 2005.
11. Eliade, Mircea. Sacrum i profanum / Mircea Eliade, przeklad z niemieckiej Roberta Reczke. – Warszawa, 1999.

Summary

The main topic of this article reflects the connection between such definitions as «modern», «postmodern» and «tradition» in nowadays philosophy. The authors stands on the methodological position of integral traditionalism, which can be described as «free of paradigm one». It means that traditionalism is modern stream of philosophy, but it is strongly against modernity as a philosophical project. According to the paradigmatic conception of Rene Guenon authors divides history of mankind into four paradigms: tradition, pseudotradition, anti-tradition and countertradition. Modern and postmodern belongs to the paradigm of antinradition. The authors prove that countertradition is an independent paradigm which is of any elements of tradition. Postmodern can be described as a continuation of modern, as satraggle against the deepest elements of premodern time.

Паступіў ў рэдакцыю 04.03.2011 г.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ